

БОРИСЛАВ ПРИМОВ – ИЗСЛЕДОВАТЕЛ В ОБЛАСТТА НА БЪЛГАРСКАТА ЕТНОГРАФИЯ

Мария Иванова

Сред академичната общност на Великотърновския университет доц. Борислав Примов е известен преди всичко като изследовател и преподавател на средновековната европейска история. В същото време малко популярни са неговите публикации и в областта на българската етнография. Тук се има предвид участието на Б. Примов в творческия колектив на академичната “Етнография на България”, т. I, където той е автор на отделните студии за историческата роля на славяните и прабългарите в образуването на българската държава и народност, и на студията за развитието на българската народност през XI – XIV в.¹

От етнографска гледна точка внимание заслужава първо становището на Б. Примов за значението на славяните в ранносредновековната европейска история. На основата на богат изворов материал е защитена тезата за трайното разширение на славянската диаспора през IV – VI век. Като причини за това разширение са посочени общественно-икономическото развитие на славяните и състоянието на Римската империя. Особено живо е описан славянският начин на живот. Подчертани са родовообщинните отношения, които впечатляват тогавашните автори със своята демократичност и независимост². Като характерни черти на славяните са отбелязани госто-приемството и вниманието, с което обграждат чужденците, както и уменията да воюват в труднодостъпни места и лесно да понесат недостига на храна, жегата и студа. От всекидневния живот подробно е изложен основният поминък, свързан с практикуването на земеделието и скотовъдството. В религиозно отношение славяните са представени като многобожници, които постепенно започват да почитат един главен бог – Перун, създател на гръмотевицата и господар на всичко около тях.

Според Б. Примов големият двубой между славяните и Византия започва през VI в., когато те все по-често нахлуват на юг от Дунава, а през втората половина на същия век успяват да се заселят в тези земи. Оконча-

телното послavianчване на Балканския полуостров се отнася към първата половина на VII в., когато този процес завинаги променя етническият облик и бъдещата историческа съдба на целия полуостров³.

Една от последиците на послavianчването е свързана и с образуването на българската държава, в която освен славяните участват още траките и прабългарите. По отношение на траките Б. Примов е привърженик на тезата за техния значителен брой (особено на юг от Балкана), който се долавя в антропологическия физически облик на днешните българи и в съхранените културни следи от епохата на античността. Например антропологичните изследвания показват, че мнозинството от българите принадлежат към средиземноморските тъмнопигментирани типове, към които се отнасят и древните траки⁴. В българската народна култура е съхранен култът към Тракийския конник, който по-късно е пренесен върху християнския светец св. Георги Победоносец, вярата в орисниците, празнуването на нестинарските, кукерските и русалийските игри и други⁵. Като наследство от древните траки Б. Примов разглежда и наличието на власите по българските земи, които той приема за романизирано тракийско население, което се изтегля в планините и по този начин избягва асимилацията от страна на славяните⁶.

Отделно е проследен и въпросът за мястото и ролята на прабългарите в държавообразователните и народностните процеси. Застъпник на тезата за тюркско-алтайския произход на прабългарите, Б. Примов подчертава преди всичко техния държавнически и военен талант. Исторически факт е създаването на България през 681 г., както и нейното утвърждаване като първата средновековна държава в Централна и Източна Европа⁷. Прабългарите дават не само названието на държавата, но и етнонима българи, въпреки че образуваната по-късно народност е славянска.

Образуването на българската народност е другият важен проблем, разработен от Б. Примов на страниците на академичната “Етнография на България”. Според него българската народност е формирана от старото, предимно тракийско и отчасти илирийско и друго население на източните и централните балкански земи, от придошлите славяни и прабългари⁸. Като важен фактор при изграждането на народността се отбелязва преди всичко създаването и укрепването на българската държава през VII – IX в., което осигурява съвместния живот на всички поданици и постепенното изграждане на тяхното етническо самосъзнание⁹. Специално внимание е отделено и на държавническата дейност на българските ханове до IX в., които успяват веднъж да обединят цялото население в границите на Добруджа, Северна България (Мизия), Тракия и Македония, а втори път да улеснят етнообразу-

вателните процеси чрез административната и законовата уредба на българската държава.

Б. Примов изрично подчертава и един друг етнографски факт от съвместния живот на славяните и прабългарите, който спомага в най-голяма степен да се преодолеят съществените различия между тях. Става дума за смесените бракове, свидетелства за които се откриват в някои запазени имена от историческите извори. Така например поне двама от синовете на хан Омуртаг (814 – 831 г.) носят имена от славянски произход – единият е Енравота или Воин, а другият – Звиница¹⁰. Съществува дори мнение, че жената на Омуртаг е славянка, въпреки че този факт не може да се докаже¹¹.

Разбира се, решаващият фактор за образуването на българската народност е приемането на християнството в 865 г.¹² Според Б. Примов то бележи както заличаването на религиозните различия между отделните етнически компоненти, така и славянизацията на българската народност в областта на езика и народната култура¹³.

Като изследовател, който познава блестящо средновековната европейска история, Б. Примов непрекъснато търси и специфичните общоевропейски черти в образователните народностни процеси от VII – IX в. Той отбелязва, че през този период всички европейски народности се образуват по еднакъв начин: от различни етнически общности, които са живели преди или са дошли по-късно на територията, върху която се формира отделната народност. Така например френската народност се образува от местните романизовани келти, галите и дошлите по-късно германски племена, сред които се открояват франките; английската народност – от местните келти – бритите, и нахлулите от средата на V в. германски племена англи, сакси, юти, фризи, а по-късно и нормани; италианската народност – от старото римско население на Апенинския полуостров и от многобройните нашествия от края на Античността и Ранното средновековие като готи, ломбарди, нормани и дори прабългари; румънската народност – от романизованото дакийско население и от заселените по-късно гъсти славянски маси¹⁴.

В европейски контекст е проследена и историята на българската народност през следващите векове. Това е времето от XI до XIV в., когато българската народност е изправена пред тежки изпитания, свързани с опазването на етническото самосъзнание и народната култура. Особено показателен е периодът под византийска власт (1018 – 1187 г.), когато българите са притиснати не само от чуждото владичество, но и от нашествията на маджари, печенеги, кумани, узи, нормани и кръстоносци¹⁵. Според Б. Примов основната причина за оцеляването на народността се корени именно в

изграденото етническо самосъзнание, в утвърдената система от обичаи и обреди и в живия народен език¹⁶. Другият критичен момент е свързан с турските нашествия по времето на българските царе Иван Александър (1330–1371 г.) и Иван Шишман (1371–1393 г.). Съхранените исторически и юнашки песни вече разкриват не само силата на патриотичното чувство у българите, но и на тяхната солидарност с останалите балкански народи¹⁷. В действителност това са постиженията на българската народност, които правят възможно и нейното оцеляване през следващото вековно турско владичество.

Накрая можем да обобщим по следния начин безспорните достойнства на изследователската дейност на Б. Примов по изложените проблеми. Преди всичко е налице изчерпателна интерпретация на историческите извори, допълнена и с изследванията както на историци, така и на етнографи. Образец представлява стремежът непрекъснато да се търсят общоевропейските черти в културното развитие на българския народ през Средновековието. В това отношение Б. Примов продължава да бъде в редицата на водещите български изследователи.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Примов, Б.** Славяни и прабългари. Формиране на българската държава. – В: Етнография на България. Т. I. С., 1980, 172–182; Образуване на българската народност. – В: Етнография на България. Т. I. С., 1980, 182–192; Българската народност през XI–XIV век. – В: Етнография на България. Т. I. С., 1980, 192–204.

² Пак там, с. 174.

³ Пак там, 175–176.

⁴ Пак там, с. 185.

⁵ Пак там.

⁶ Пак там, с. 184.

⁷ Пак там, с. 182.

⁸ Пак там, с. 183.

⁹ Пак там, с. 182.

¹⁰ Пак там, с. 187.

¹¹ Пак там.

¹² Пак там, с. 188.

¹³ Пак там, с. 190.

¹⁴ Пак там, с. 183.

¹⁵ Пак там, 195–196.

¹⁶ Пак там, с. 194.

¹⁷ Пак там, с. 203.

**BORISLAV PRIMOV – A RESEARCHER IN THE FIELD OF
THE BULGARIAN ETHNOLOGY**

SUMMARY

This article is dedicated to the contribution of Borislav Primov to the ethnological studies in Bulgaria. The author examines Primov's approach to the complex study of the medieval European nations.

